

ANAYASA MAHKEMESİ BİREYSEL BAŞVURU

SABRİ UHRAĞ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası: 2017/34596

Karar Tarihi: 29/12/2020 R.G. Tarih ve Sayı: 28/1/2021-31378

GENEL KURUL - KARAR

Başkan: Zühtü ARSLAN

Başkanvekili: Hasan Tahsin GÖKCAN, Kadir ÖZKAYA

Üyeler: Burhan ÜSTÜN, Engin YILDIRIM, Hicabi DURSUN, Celal Mümtaz AKINCI, Muammer TOPAL, M. Emin KUZ, Rıdvan GÜLEÇ, Recai AKYEL, Yusuf Şevki HAKYEMEZ, Yıldız SEFERİNOĞLU, Selahaddin MENTEŞ, Basri BAĞCI

Raportör: M. Emin ŞAHİNER

Başvurucu: Sabri UHRAĞ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, başvurucuya ait taşınmazın madencilik faaliyetlerine bağlı olarak tasman etkisi sonucu zarar görmesi nedeniyle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 6/9/2017 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir rneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık, görüş bildirmemiştir.

7. İkinci Bölüm tarafından 21/7/2020 tarihinde yapılan toplantıda, niteliği itibarıyla Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerekli görüldüğünden başvurunun Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün (İçtüzük) 28. maddesinin (3) numaralı fıkrası uyarınca Genel Kurula sevkine karar verilmiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

8. Başvuru formu ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ilgili olaylar özetle şöyledir:

A. Uyuşmazlığın Arka Planı

9. Ülkemizde en önemli taş kömürü rezervleri başvuruya konu taşınmazın da yer aldığı Zonguldak havzasında bulunmaktadır. Bu erevede Zonguldak havzası taş kömürlerinin 19. yüzyıl ortalarından itibaren ülkemizin ekonomik, endüstriyel ve toplumsal gelişiminde önemli bir payı olduğu kabul edilmektedir. *Havza-i Fahmiye* olarak adlandırılan anılan bölgedeki taş kömürü havzasının sınırları 17/1/1326 (1910) tarihli ve 289 sayılı Tezkere-i Samiyye (Sadaret Tezkeresi) ile belirlenmiştir. Tezkere ile havzanın bir haritasının da yapılması amaçlanmış ancak bu harita yapılamamış, Ereğli kömür havzasının sınırını gösteren 1295 tarihli Bahriye Nezareti haritasıyla yetinilmiştir. Buna göre Zonguldak merkez ilçesi, Ereğli, Bartın, aycuma ve Kuruaşile ilçelerinin tamamı, Devrek, Ulus ve Karabük ilçelerinin de bir kısmı havza kapsamı içine alınmıştır.

10. Cumhuriyet döneminde 5/2/1958 tarihli ve 4/9925 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile havzanın sınırları genişletilmiştir.

11. 10/10/1983 tarihli ve 96 sayılı Türkiye Taşkömürü Kurumu Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (KHK) 14. maddesiyle Tezkere-i Samiyye ile belirlenen ve bilahare 5/2/1958 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile genişletilen saha, kömür havzasına tahsis edilmiştir.

12. Öte yandan Tezkere-i Samiyye ile havza içinde kalan taşınmaz malların kazandırıcı zamanaşımı yoluyla iktisap edilmesi yasaklanmıştır.

13. Cumhuriyet döneminde Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulunun 10/6/1953 tarihli ve E.1953/6, K.1953/5 sayılı kararı ile Tezkere-i Samiyye'nin hâlen geçerli olduğu, bu tezkerenin konusunu oluşturan taşınmazların kamu malları kapsamına alındığı ve bu nedenle söz konusu kömür havzasındaki taşınmazların kazandırıcı zamanaşımı yoluyla iktisap edilemeyeceği kabul edilmiştir. Bununla birlikte Tezkere-i Samiyye gereği kazanılmış olan haklar saklı tutulmuş, bu kapsamda 17/1/1326 (1910) tarihinden önce on yıllık kazandırıcı zamanaşımı şartı gerçekleşmişse zilyedi lehine tescil kararı verilebilmesi mümkün görülmüştür.

14. 96 sayılı KHK'nın 14. maddesinde Tezkere-i Samiyye ile belirlenen ve bilahare 5/2/1958 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile genişletilen ve aynı madde ile kömür havzasına tahsis edilen sahanın kamu malı olduğu hükme bağlanmıştır.

15. Nihayet 5/6/1986 tarihli ve 3303 sayılı Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun 19/6/1989 tarihli ve 19139 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'un 1. maddesine göre söz konusu taş kömürü havzası dâhilindeki taşınmazların zilyetleri adına tesciline imkân sağlanmıştır. Buna karşılık aynı Kanun'un 3. maddesinde ise tespit ve tescil edilen taşınmazların maliklerinin maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep edemeyecekleri düzenlenmiştir.

16. Ayrıca Tezkere-i Samiyye, Anayasa Mahkemesi kararına da konu olmuştur. Mahkemenin 25/3/1963 tarihli ve E.1963/28, K.1963/66 sayılı kararı ile Tezkere-i Samiyye'nin dayanağı olan itiraz konusu 289 sayılı Meclisi Vükelâ (Bakanlar Kurulu) kararının kanun niteliğinde olmadığı, idari bir karardan ibaret olduğu belirtilerek itirazın görev yönünden reddine karar verilmiştir.

B. Başvuruya Konu Dava Süreci

17. Zonguldak'ın Merkez ilçesine bağlı Dilaver Mahallesi'nde bulunan 1008 ada 14 parsel sayılı taşınmaz kadastro sonucu 5/7/2011 tarihinde başvuru adına tapuya tescil edilmiştir. Bu taşınmaz üzerinde 1975 yılında yapılmış iki katlı yığma kârgir niteliğinde bir konut bulunmaktadır. Kadastro tespitine itiraz sonucu hisseli hâle gelen taşınmazda 24/12/2012 tarihinde ifrazen taksim işlemi gerçekleştirilmiş, sonuç olarak ifraz edilen taşınmazlardan 1008 ada 19 parsel iki katlı kârgir ev ve bahçesi nitelikli ve 377,54 metrekare yüz ölçümlü olarak başvuru adına tapuya tescil edilmiştir. Taşınmazın bulunduğu alan Zonguldak Belediyesinin 17. Etap İmar Islah Planı'nda ayırık nizamda *üç katlı konut yapılaşması alanı* olarak gösterilmiştir.

18. Türkiye Taşkömürü Kurumu Genel Müdürlüğü (TTK), Demir Mad. Pet. Ür. İnş. Tur. Nak. San. Tic. A.Ş. ile dosya kapsamından anlaşılamayan bir tarihte rödövens sözleşmesi imzalamak suretiyle söz konusu şirkete 7 No.lu ruhsat sahasında maden işletme hakkını devrederek madencilik faaliyetinde bulunma izni tanımıştır. Başvurucunun beyanına göre anılan sahada 1990-1996 yılları arasında TTK, 1996 yılından günümüze değin ise rödövens işletmecisi faaliyette bulunmaktadır.

19. Başvurucu, mezkûr taşınmazının kusurlu kömür üretimi nedeniyle oluşan tasmandan dolayı meydana gelen çökmeler sebebiyle hasar görerek tamamen kullanılamaz hâle geldiği iddiasıyla TTK ile Demir Mad. Pet. Ür. İnş. Tur. Nak. San. Tic. A.Ş. aleyhine Zonguldak 2. Asliye Hukuk Mahkemesinde (Mahkeme) 10/8/2011 tarihinde alacak davası açmıştır. Dava dilekçesinde başvuru; yıkım,

enkaz nakliye ve yeniden inşa dolayısıyla uğradığı zararlardan fazlaya ilişkin haklarını saklı tutup 10.000 TL zararın yasal faizi ile birlikte davalılardan müştereken ve müteselsilen tahsiline karar verilmesini talep etmiştir.

20. Mahkeme 4/9/2012 tarihinde inşaat mühendisi, maden mühendisi ve maden-jeoloji yüksek mühendisinden müteşekkil teknik bilirkişiler eşliğinde mahallinde keşif yapmıştır. Keşif sonucu düzenlenen 4/9/2013 tarihli teknik bilirkişi raporunda; dava konusu binanın tamamen kullanılamaz durumda olduğu, meydana gelen hasarın %15'inin yapımdan kaynaklanan kusurlardan, %85'inin ise davalıların Neomi damarında kömür üretiminden doğan tasman etkisiyle meydana gelen oturmadan kaynaklandığı, dava tarihi itibarıyla yıpranma payı ve yapımdan kaynaklanan kusur oranı düşüldükten sonra iki katlı binanın değerinin 34.454 TL olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca mezkûr rapora göre dava konusu yapının bulunduğu taşınmaz 3303 sayılı Kanun kapsamında kalmaktadır.

21. Davalı TTK cevap dilekçesinde; dava konusu taşınmazın 3303 sayılı Kanun hükümleri uyarınca tespit ve tescil edildiğini, bu Kanun hükümleri uyarınca taşınmaz malların sahiplerinin maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlar dolayısıyla bir hak ve tazminat talep edemeyeceklerini belirtmiştir. TTK'ya göre ayrıca rdvans işletmecisi diğer davalı şirket ile yapılan sözleşmenin 15. maddesi hükmü uyarınca üretim faaliyetleri esnasında işletmeci tarafından özel kişiye veya kamuya ait mallara veya taşınmazlara verilecek her türlü zararın sorumluluğu işletmeciye aittir. Diğer davalı şirket de cevap dilekçesinde TTK ile akdettikleri mezkûr sözleşmenin kendi aralarındaki iç ilişkiyi düzenlediğini belirtmiştir.

22. Mahkeme 28/11/2013 tarihinde davanın reddine karar vermiştir. Kararda, Yargıtay 14. Hukuk Dairesinin 23/9/2013 tarihli ilamına da atıf yapılmak suretiyle 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesi uyarınca tapu kayıt maliklerinin dahi maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat

talep etme hakları bulunmadığı vurgulanmıştır. Ayrıca başvuru sahibinin şahsi hak iddiasına dayalı olarak taş kömürü havzasında bulunan yapısında oluşan zararın tazmini için herhangi bir hakka sahip olmadığı ifade edilmiştir.

23. Başvurucu tarafından temyiz edilen karar, Yargıtay 4. Hukuk Dairesince 28/11/2016 tarihinde onanmıştır. Başvurucunun karar düzeltme talebi aynı Daire tarafından 15/6/2017 tarihinde reddedilmiştir.

24. Nihai karar, başvuru sahibinin vekiline 31/7/2017 tarihinde tebliğ edilmiştir.

25. Başvurucu 6/9/2017 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

1. Mevzuat Hükümleri

26. 3303 sayılı Kanun'un "Tazminat hakkı" kenar başlıklı 3. maddesi şöyledir:

"Bu Kanuna göre tespit ve tescil edilen taşınmaz malların sahipleri; madenler üzerinde herhangi bir hak iddia edemezler, işletme ve arama hakları yoktur, maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep edemezler.

Madenleri işleten kurum veya tahsis sahiplerinin arama ve işletme hakları aynen devam eder, iş ve emniyet sahaları ile bu sahaların uzantısı içinde mevcut her türlü yeraltı ve yerüstü tesisleri aynen muhafaza edilir. Bu Kanuna göre tespit ve tescil edilen taşınmaz malların sahipleri, mülkiyet hakkına dayanarak bu konularda bir hak ve tazminat iddiasında bulunamazlar."

Bu hususlar tapu sicilinin beyanlar hanesinde gösterilir."

27. Anılan maddenin gerekçesi şöyledir:

"Maddede adlarına tescil ve tespit yapılan mal sahiplerinin madenler üzerinde herhangi bir hak iddia edemeyecekleri tespit olunmuştur. Bu, Anayasanın 168 inci maddesindeki 'Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufuyladır' hükmü gereğidir. Kömür Havzasındaki madenlerin aranması, işletilmesi ve muhafazasında kamu yararının mevcudiyeti ve önemi nazara alınmıştır. Burada fertlerin mülkiyet haklarının kısmen kısıtlanmasında madenlerin Devlete ait olduğu ilkesi göz önünde bulundurulmuştur. Bu Kanun ile fertlere sağladığı mülkiyet hakkı nedeniyle Devletin gösterdiği fedakârlık nazara alınarak fertlerin de Devletten bir hak talep etmelerinin doğru olmayacağı düşünülüp fertlerin haklarında da ölçülü ve hukuka dayalı kısıtlamalar getirilmiştir. Yani buradaki mülkiyet hakkının kısıtlanması Anayasamızın 35 inci maddesinde yer alan kamu yararına dayalı bir kısıtlamadır. İşte bu nedendir ki, bu kanuna göre hak iktisap edecek fertlerin tazminat istemeleri hakkaniyete uygun görülmemiştir. Amaç maddesinde de belirtildiği üzere kanunun amacı hak sahibi vatandaşların taşınmaz mallarını tesciline imkân sağlamaktır. Fertlerin mağduriyetini giderirken Devletinde menfaatlerini göz önünde bulundurmamak mecburiyeti bulunduğu bir gerçektir. Hal böyle olunca halen kömür havzasında faaliyetlerini sürdüren ve kamu hizmeti gören Türkiye Taşkömürü Kurumunun bu faaliyetlerini idame ettirebilmesi için iş ve emniyet sahaları ve bu sahaların uzantılarında bulunan her türlü yer altı ve yer üstü tesislerinin de aynen muhafazasında zaruret bulunmaktadır. Bu sebeptendir ki, bu tesislerin muhafazasına dair de düzenleme yapılmıştır. Ayrıca Kurumun maden işletmeciliği nedeni ile tazminat ödeme durumunda kalması halinde halen miktarı milyarları bulunan bir ödeme ile karşı karşıya kalması durumu meydana gelecektir. Bu ise sermayesi nazara alındığında kurumun hayatının devamına engel olabilecektir. Yukarıda da belirtildiği veçhile kamu yararı nedeniyle fertlerin tazminat

talep edememeleri zarureti karşısında maddedeki düzenleme yapılmıştır."

28. 4/6/1985 tarihli ve 3213 sayılı Maden Kanunu'nun "Madencilik faaliyetlerinde izinler" kenar başlıklı 7. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Madencilik faaliyetlerinin yapılması ve ruhsatlandırma işlemlerinin yürütülmesi ile ilgili olarak yeni verilecek ruhsat alanlarına maden işletme yöntemi, faaliyetin yapıldığı bölge, madenin cinsi, yapılacak yatırımın çevresel etkileri, şehirleşme ve benzeri hususlar dikkate alınarak, temdit talepleri dahil ruhsat verilen alanlarda kazanılmış haklar korunmak kaydıyla, ilgili kurumların görüşleri alınarak Bakanlık tarafından kısıtlama getirilebilir. İlk müracaat veya ihale yolu ile yapılacak ruhsatlandırmalarda müracaatın yapılacağı alanlar diğer kanunlar ile getirilen kısıtlamalar gözönüne alınarak Bakanlıkça ruhsat müracaatına kapatılabilir. Kısıtlama gerekçesi ortadan kalkan alanlar ihale yoluyla aramalara açılır. Bu Kanun dışında madencilik faaliyetleri ile ilgili olarak yapılacak her türlü kısıtlama ancak kanun ile düzenlenir."

29. 3213 sayılı Kanun'un ek 1. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"3867 sayılı Ereğli Kömür Havzasındaki Ocakların Devletçe İşlettirilmesi Hakkında Kanun ile Devletçe işlettirilmesi kararlaştırılan Ereğli Kömür Havzasındaki madencilik faaliyetleri bu Kanun hükümlerine tâbidir... Türkiye Taşkömürü Kurumu ile Türkiye Kömür İşletmeleri, uhdelelerinde bulunan maden ruhsatlarını işletmeye, işletirmeye, bunları bölerek yeni ruhsat talep etmeye ve bu ruhsatları ihale etmeye yetkilidir. Bu fıkra kapsamında yapılacak ihale sonucunda Türkiye Taşkömürü Kurumu ile Türkiye Kömür İşletmeleri, ihaleyi kazananla yapacağı sözleşme hükümleri saklı kalmak kaydıyla ihale edilen sahayı devredebilir ve ihaleyi kazanan adına ruhsat düzenlenebilir. Ruhsat devrine esas olan sözleşme ilgili ruhsatın siciline şerh edilir. Genel Müdürlük bu sözleşmenin tarafı değildir."

Ancak, Türkiye Taşkömürü Kurumunun halen kendisi tarafından doğrudan işletilen işletme izin alanlarında oluşturulacak ruhsatlar bu madde kapsamında ihale edilemez. Kamu kurum ve kuruluşları ruhsat sahalarındaki rüdvansçılarının rüdvansa konu olan kısmını ruhsat sahalarından bölerek rüdvans sözleşmesinin hükümleri saklı kalmak kaydıyla rüdvans sözleşmesi sona erene kadar rüdvans sözleşmesini yaptığı kişiye devredebilir ve rüdvansçı adına ruhsat düzenlenebilir. Ruhsat devrine esas olan rüdvans sözleşmesi ilgili ruhsatın siciline şerh edilir. Genel Müdürlük bu sözleşmenin tarafı değildir. Bu fıkra kapsamında devredilmiş olan ruhsat sahalarında yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak Maden Kanunu, İş Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili idari, mali ve hukuki sorumluluklar ruhsatı devralana aittir...

3303 sayılı Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun ile maden işletmeciliğine tanınan haklar, Ereğli Kömür Havzası içerisindeki taşkömürü madenciliği için geçerlidir..."

30. 3213 sayılı Kanun'un ek 7. maddesi şöyledir:

"Ruhsat sahipleri ile üçüncü kişiler arasında rüdvans sözleşmeleri Genel Müdürlüğün iznine tabidir. İzin alınmaksızın yapılan rüdvans sözleşmesi ile yürütülen madencilik faaliyetleri durdurulur. Genel Müdürlük rüdvans sözleşmelerinin tarafı değildir."

2. Yargı İçtihatları

31. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 10/10/2012 tarihli ve E.2011/10945, K.2012/14753 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"...Davacı, kömür üretimi yapan davalı şirketin gerekli tedbirleri almadan evinin bulunduğu bölgede önemli ölçüde hafriyat yapması nedeniyle evinde hasar meydana geldiğini belirterek, oluşan değer kaybı ile evin eski hale getirme bedelinin tazminine karar verilmesini talep etmiştir.

Davalı, davacının tapu maliki olmaması nedeniyle zilyetliğe dayandığını, gecekondur niteliğindeki evde meydana gelen zararın tazmininin talep edilemeyeceğini ileri sürerek davanın reddini savunmuştur.

Mahkemece yapılan yargılama sonucunda; yapılan keşif vedosya kapsamında davalı şirketin rödavans sözleşmesine göre yaptığı imalatın davacıya ait evin bulunduğu taşınmazın etki alanında bulunduğu, maden şirketinin yer altındaki çalışmalarının davacının evine zarar verdiği, rödavans sözleşmesi gereğince oluşan zarardan davalı şirketin sorumlu olduğu belirtilerek davanın kabulüne karar verilmiştir.

Dosya kapsamında davacıya ait evin, Hazineye ait arazi üzerine gecekondur mahiyetinde yapılmış, yapı ruhsatı ve projesi olmayan 25 yıllık bir ev olduğu hususları birlikte değerlendirildiğinde, zararlı sonucun meydana gelmesinde davacının bölüşük kusuru olduğu kabul edilmelidir. Şu durumda, BK'nun 44/1. maddesi uyarınca zarar miktarından uygun bir oranda indirim yapılması gerekirken bu konunun düşünülmemiş olması doğru olmamış kararın bozulması gerektirmiştir..."

32. Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin 22/1/2015 tarihli ve E.2014/17866, K.2015/792 sayılı kararının ilgili kısmı şöyledir:

"Mahkemece, görüşüne başvurulmuş bilirkişi heyeti raporu uyarınca, davacı derneğe ait binanın 1964 yılında yapıldığı, kolon ve kirişlerindeki çatlaklardan dolayı tehlike arz etmesi nedeni ile belediye tarafından yıkıldığı, yıkılmadan önce yapılan tespitte göre binanın kömür madenciliği yapılan yerlerde görülen ve tasman denilen yer altındaki üretimin yer üstünde yer değiştirme ve birim deformasyonların ortaya çıkmasına neden olmasından dolayı oturulamaz hale geldiği aynı zamanda 46 yıllık yıpranma payı, üretimi sırasındaki işçilik ve malzeme durumu gözetildiğinde 2010 yılı itibari ile hesaplanacak değerinden %40+%10 indirim yapılması gerektiği gözetilerek hesaplanan 16.738,00 TL nin ödetilmesine karar verilmiştir.

Dairemizce eksiklik nedeni ile dosyanın mahalline çevrilmesinden sonra eklenen tapu kaydına göre dava konusu yapının bulunduğu taşınmazın 3303 sayılı Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun kapsamında kaldığı, taşınmazın 05/07/2011 tarihinde kadastro kanunu uyarınca zilyedi davacı adına tapulandığı, beyanlar hanesine 3303 sayılı Kanununun 3. maddesi gereğince idarenin ve ruhsat sahiplerinin maden arama ve işletme faaliyetlerine müdahale edilemez ve bundan doğacak zararlardan mülkiyet hakkına dayanılıp tazminat davası iddiasında bulunulamaz şerhi yazılı bulunduğu anlaşılmaktadır.

3303 sayılı Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanun'un 3. maddesinde "Bu Kanuna göre tespit ve tescil edilen taşınmaz malların sahipleri; madenler üzerinde herhangi bir hak iddia edemezler, işletme ve arama hakları yoktur, maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep edemezler.

Madenleri işleten kurum veya tahsis sahiplerinin arama ve işletme hakları aynen devam eder, iş ve emniyet sahaları ile bu sahaların uzantısı içinde mevcut her türlü yeraltı ve yerüstü tesisleri aynen muhafaza edilir. Bu Kanuna göre tespit ve tescil edilen taşınmaz malların sahipleri, mülkiyet hakkına dayanarak bu konularda bir hak ve tazminat iddiasında bulunamazlar. 'Bu hususlar tapu sicilinin beyanlar hanesinde gösterilir.' hükmüne yer verilmiştir.

Bu itibarla, davalı şirketin diğer davalı genel müdürlük ile arasında imzalanan rödovans sözleşmesi gereğince kömür üretimi yaptığı, bilirkişi raporu uyarınca tasman etkisinin kömür madenciliği yapılan yerlerde görülen bir sonuç olduğu, anılan kanun maddesi uyarınca tapu kayıt maliklerinin dahi maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep etme hakları bulunmadığı, dava tarihi itibari ile davacının zilyetlik hükümlerine dayandığı, sonrasında tapu maliki olduğu anlaşılmış ise de taş kömürü havzasında bulunan yapısında oluşan zararın tazmini için açtığı davanın yukarıda

anılan yasa maddesi uyarınca reddine karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru olmamış, bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir.

3. Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırma Raporu

33. Türkiye Büyük Millet Meclisinin (TBMM) "Doğal Afetlerde Meydana Gelen Can ve Mal Kaybını En Aza İndirmek İçin Alınması Gereken Tedbirler" konulu 345 sıra sayılı 10/58 Esas No.lu Meclis Araştırması Komisyonu Raporu'na da değinmek gerekli görülmüştür. Bu raporun ilgili kısmı şöyledir:

"... Komisyon son .olarak 19-20 Haziran 1997 tarihleri arasında kömür havzalarında meydana gelen tasman olayının incelemek üzere Zonguldak İline gitmiştir.

Burada Zonguldak Valiliği, Türkiye Taş Kömürü Kurumu (TTK), Zonguldak ve Kozlu Belediye Başkanlığı ziyaret edilmiş, yapılan toplantı ve geziler sonucunda;

- Tasman olayı; 27.12.1993 gün ve 3956 sayılı kanunla 7269 sayılı kanun kapsamına alınana kadar doğal afet olarak kabul edilmiyordu. Bu değişiklikten sonra taşınan olayı doğal afet olarak kabul edildi.
- Tasman olayının doğal afet kabulü ve 7269 sayılı kanun kapsamına alınmasından sonra Afet İşleri Genel Müdürlüğü tarafından gereken etüd ve tespit işlemleri yapılmıştır.
- Zonguldak ve Kozlu Belediyelerinin İller Bankasından aldığı paylar tasman olayı nedeniyle 1997 yılında artırılmıştır. Bu payın 1998 yılında da artırılması gerekir.
- 7269 sayılı kanun gereği ilk yapılacak işlemlerden biri yöre için 'Afete Maruz Bölge' kararı almaktır. Ancak, bu durumda tüm bölgedeki inşaat faaliyetlerinin durdurulması gereklidir. Bu da bölgedeki tüm yatırımların iptali anlamındadır.
- 3956 sayılı yasa gereği, 29.12.1993 tarihinden önce uğranılan hasarların giderilmesi mümkün değildir. Yeni bir kanun teklifi veya idarî bir

düzenleme ile 29.12.1993'ten önce tasmandan zarar görenlerin de kanun kapsamına alınması gereklidir.

- TTK'nın üretim planlamasına uygun, mevcut ve muhtemel tasman etki haritası hazırlanarak, yapılaşmanın tasmanın etki alanının dışında gerçekleştirilmesinin sağlanması lâzımdır.

- Belediyeler ve maden kanunu gereği, Belediye sınırları içindeki özel ve resmî maden kuruluşları, Hazineye brüt kârının % 5'ini, Belediyelere de brüt kârının % 2'sini vermek zorundadır.

- Ancak, TTK sürekli zararda olduğundan Belediyeler ve Hazine bu kaynağı kullanamamaktadır. Bu hüküm brüt kâr yerine cironun binde 5'i olarak değiştirilmelidir.

- Zonguldak tasman olayı çıkarılacak özel bir yasa ile düzenlenmelidir. Zira 7269 sayılı kanun kapsamında olan işin çözümü için tüm 7269 sayılı kanun hükümlerinde değişiklik gerekmektedir. Ayrıca, Afetler Fonu da bu ölçekte bir çalışma için son derece yetersiz kalmaktadır.

- Kömür üreten Avrupa ülkelerinde (özellikle Almanya'da) kömür ton fiyatlarına yapılan ilave ile oluşturulan fonla kömür çıkartılması sırasında oluşan tasman zararları gideriliyor. Türkiye'de de buna benzer bir yöntemle kaynak oluşturulabilir;

Gibi konular görüşülmüştür...

DEĞERLENDİRME

...12. Tasman olayı 1993 yılında 7269 sayılı kanun kapsamına alınmış olmasına rağmen, gerek olayın oluş nedeni ve gerekse 7269 sayılı yasanın özellikleri nedeniyle olay bugüne kadar çözülememiş aksine havzadaki tüm yerleşimlerin afet bölgesi (yapı için yasak bölge) olarak ilân zorunluluğu şehirleşme açısından büyük bir olumsuzluk yaratmıştır.

Ayrıca yasa, yürürlüğe girdiği tarihten sonraki yapıları kapsadığı için, önceden meydana gelen zararlar karşılanamamaktadır...

ÖNERİLER

...21. Tasman olayı, bölgenin sosyo- ekonomik gelişimini de kapsayacak yeni ve özel bir yasa çıkarılarak çözülmelidir. Bu yasa içerisinde bölge için

yeni bir bölge planı hazırlanması, tüm sosyal ve teknik altyapı sorunlarının yeniden düzenlenmesi ve bölgeye ilave kaynak transferine imkân sağlanmalıdır."

B. Karşılaştırmalı Hukuk

34. Amerika Birleşik Devletleri'nin çeşitli eyaletlerinde kömür çalışmasından kaynaklanan tasman hasarlarının karşılanmasına yönelik sigorta düzenlemeleri bulunmaktadır. Avustralya'da tasman bölgelerinde inşa edilebilen bina türlerini ve iyileştirmeleri değerlendirerek ve kontrol ederek maden ocaklarının maden hasar riskini azaltmaktan devlet sorumlu tutulmuş olup zarar gören yerler için teminat veya onarım hizmetlerinin sunulması öngörülmüştür. Almanya'da devletin oluşturduğu bir sigorta fonu olduğu gibi, diğer ülkelerden farklı olarak tasman hasarı olan bölgelerde yapılan maden çalışmalarının işletmecileri de oluşan hasarlara karşı mülk sahiplerine tazminat ödemekle yükümlü tutulabilmektedir.

C. Uluslararası Hukuk

35. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (Sözleşme) ek (1) No.lu Protokol'ün "*Mülkiyetin korunması*" kenar başlıklı 1. maddesi şöyledir:

"Her gerçek ve tüzel kişinin mal ve mülk dokunulmazlığına saygı gösterilmesini isteme hakkı vardır. Bir kimse, ancak kamu yararı sebebiyle ve yasada öngörülen koşullara ve uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak mal ve mülkünden yoksun bırakılabilir.

Yukarıdaki hükümler, devletlerin, mülkiyetin kamu yararına uygun olarak kullanılmasını düzenlemek veya vergilerin ya da başka katkıların veya para cezalarının ödenmesini sağlamak için gerekli gördükleri yasaları uygulama konusunda sahip oldukları hakka halel getirmez."

36. Sözleşme'nin "*Etkili başvuru hakkı*" kenar başlıklı 13. maddesi şöyledir:

"Bu Sözleşme'de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından

gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir."

37. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) yakın tarihli *Dimitar Yordanov/Bulgaristan* (B. No: 3401/09, 6/9/2018) kararına konu olayda başvuruçunun evi madencilik faaliyetleri sebebiyle zarar görmüş ancak tazminat davası, zarar ile faaliyet arasında illiyet bağının gösterilemediği gerekçesiyle reddedilmiştir. AİHM kömür çıkarılmasının çevresel tehlikeye yol açan bir faaliyet olduğunu, madenin olayda mayın patlatma yoluyla çıkarıldığını belirtmiştir. AİHM bununla birlikte Kamu Sağlığı Kanunu uyarınca çıkarılan, yerleşim bölgelerinde sağlık ve güvenlik gerekliliklerini belirleyen Bakanlık kararıyla endüstriyel olmayan binaların etrafında sanitasyon (sağlıkla ilgili güvenli) alanlar belirlemiştir. Başvuruçunun evinin bulunduğu bölgede bu alanın genişliği 500 metre olarak tayin edilmiştir. Buna karşılık somut olayda maden zamanla genişlemiş ve başvuruçunun evine 160-180 metre kadar yaklaşmıştır. Olayda maden tamamen devlete ait bir şirket tarafından yönetilmektedir. AİHM, şirketin ayrı bir tüzel kişiliğinin olmasının devletin doğrudan sorumluluğunu ortadan kaldırmayacağını vurgulamıştır. AİHM'e göre şirket olağan bir ticari faaliyet içinde değildir, aksine çevre, sağlık ve güvenlik gerekliliklerini konu alan katı düzenlemelere tabi bir alanda faaliyet yürütmektedir. Öte yandan madeni kuran ve onun faaliyetlerini yürütmesi için *oldukça önemli devlet ihtiyaçları* ile ilgili kanun uyarınca özel mülkiyete konu mülkleri kamulaştıran karar da devlet tarafından alınmıştır. Belirtilen hususlar, şirketin bir devlet faaliyeti yürütme aracı olduğunu ve buna göre devletin onun eylemlerinden veya ihmallerinden sorumlu tutulması gerektiğini göstermektedir (*Dimitar Yordanov/Bulgaristan*, §§ 59, 60).

38. AİHM, müdahaleyi mülkiyetten barışçıl yararlanmaya ilişkin genel kural çerçevesinde incelemiştir (*Dimitar Yordanov/Bulgaristan*, § 62). AİHM, Sözleşme'ye ek (1) No.lu Protokol'ün 1. maddesinin gerektirdiği ilk ve en önemli ölçütün kanunilik olduğunu, buna göre müdahalenin öncelikle kanuni bir

dayanağının bulunmasının gerektiğini belirtmiştir (*Dimitar Yordanov/Bulgaristan*, § 63). AİHM'e göre başvuru açtığı tazminat davasına konu maden ocağı faaliyetleri kapsamında başvuru konutunun yakınında mayın patlatılması -mesafe dikkate alındığında- açık bir biçimde kanun hükümlerine aykırıdır ve müdahale ile kanunilik ölçütü yönünden mülkiyet hakkı ihlal edilmiştir (*Dimitar Yordanov/Bulgaristan*, §§ 64, 65).

39. Öte yandan AİHM, Sözleşme'nin 13. maddesi uyarınca temel hak ve özgürlüklerin ulusal düzeyde korunması için etkili bir başvuru yolunun var olması gerektiğini belirtmektedir. AİHM'e göre Sözleşme'nin 13. maddesi yetkili ulusal makamlar tarafından Sözleşme kapsamına giren bir şikâyetin esasının incelenmesine izin veren ve uygun bir telafi yöntemi sunan bir iç hukuk yolunun sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca bu hukuk yolunun teoride olduğu kadar pratikte de etkili bir yol olması gerekmektedir (*İlhan/Türkiye* [BD], B. No: 22277/93, 27/6/2000, § 97; *Kudla/Polonya* [BD], B. No: 30210/96, 26/10/2000, § 157; *Özpınar/Türkiye*, B. No: 20999/04, 19/10/2010, § 82).

40. AİHM, etkili başvuru hakkının Sözleşme çerçevesinde savunulabilir nitelikteki bir şikâyetin mahkemelerce etkili bir şekilde incelenmesini ve öngörülen yolun uygun bir telafi imkânı sunmaya elverişli olmasını güvence altına aldığını vurgulamaktadır (*Kudla/Polonya*, § 157; *Dimitrov-Kazakov/Bulgaristan*, B. No: 11379/03, 10/2/2011, § 35). AİHM, iç hukuktaki düzenlemelerin başvuru sahiplerine bu anlamda asgari güvenceleri içerecek şekilde yeterli bir hukuk yolu sunup sunmadığını irdelemektedir (*Dimitrov-Kazakov/Bulgaristan*, § 36).

41. Hazine arazisi üzerinde inşa edilen bir gecekondunun etrafında bulunan çöplüğün patlaması üzerine zarar gördüğü olayın ele alındığı *Öneryıldız/Türkiye* ([BD], B. No: 48939/99, 30/11/2004) kararında AİHM, mülkiyet hakkının pozitif yükümlülükler yönünden ihlal edildiğine karar verdiği gibi meseleyi etkili başvuru hakkına ilişkin 13. madde yönünden de ele almıştır. AİHM'e göre

Sözleşme'nin 13. maddesi ulusal hukuk sistemlerinin yetkili ulusal otoritelere Sözleşme kapsamındaki ileri sürülebilir bir şikâyetin özünü ele almalarına salahiyet tanıdığı etkili bir hukuk yolunu erişilebilir kılmalarını gerektirir. Bunun amacı ise uluslararası şikâyet mekanizmasını AİHM önünde harekete geçirmek zorunda kalmadan önce bireylerin Sözleşme haklarının ihlalleri için ulusal düzeyde uygun bir telafi elde edebilecekleri bir yol sağlamaktır (Önerıldız/Türkiye, § 145). Bununla birlikte AİHM; 13. madde ile sağlanan korumanın herhangi bir özel çözüm yöntemi gerektirecek kadar ileri gitmediğini, taraf devletlerin bu hüküm kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirme konusunda belirli bir takdir aralığının olduğunu kabul etmiştir (Önerıldız/Türkiye, § 146). AİHM, başvuru evinin ve eşyalarının kaybı yönünden tazminat yolu etkin bir şekilde işletilmediği için Sözleşme'ye ek 1 No.lu Protokol'ün 1. maddesi ile bağlantılı olarak 13. maddenin ihlal edildiğine karar vermiştir (Önerıldız/Türkiye, §§ 156, 157).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

42. Mahkemenin 29/12/2020 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucunun İddiaları

43. Başvurucu; tapu ile maliki bulunduğu taşınmaz üzerindeki konutunun ruhsat devri olmaksızın maden işletme sahası içinde 3213 sayılı Kanun'un 5. maddesine aykırı bir biçimde işletme ruhsatı bölünmek suretiyle TTK tarafından davalı özel şirkete yaptırılması ve kusurlu madencilik faaliyetleri sebebiyle kullanılamaz hâle geldiğinden yakınmaktadır. Başvurucuya göre yerel mahkeme kararında atıf yapılan 3303 sayılı Kanun, usul ve yasalar ile fen ve teknolojinin gereklerine uymayan kusurlu madencilik faaliyetlerini koruma altına almamaktadır. Başvurucu; TTK ile diğer davalı Şirket arasındaki ilişkinin rüdvans olmayıp asıl-alt işveren ilişkisi olduğunu, bu nedenle de sözleşmenin muvazaalı olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmektedir.

44. Diğer yandan başvuru, Anayasa Mahkemesinin 24/5/2012 tarihli kararı ile 3213 sayılı Kanun'un ek 1. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan "...bu Kanunun 7. maddesinde belirtilen hükümler..." ibaresinin iptal edilmesi ile ortaya çıkan yeni durum karşısında aynı Kanun'un ek 1. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan düzenlemenin de yine aynı gerekçelerle Anayasa'ya aykırı bir durum arz ettiğini ileri sürmektedir. Başvurucuya göre devlet, sağlıklı çevre ortamlarının sağlanması yükümlülüğünü somut olayda yerine getirememiştir. Başvurucu son olarak derece mahkemelerince davasının yeterli gerekçe gösterilmeden reddedildiğini ifade etmektedir. Başvuru sonuç olarak arazide tümüyle meydana gelen geniş kapsamlı heyelan sebebiyle tapulu taşınmazını kullanamadığını ve taşınmazdaki hareketlenmenin devam etmekte olduğunu belirtmektedir. Bu bağlamda başvuru; adil yargılanma, mülkiyet ve yaşam haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

B. Değerlendirme

45. Anayasa'nın "Mülkiyet hakkı" kenar başlıklı 35. maddesi şöyledir:

"Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

46. Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin korunması" kenar başlıklı 40. maddesinin birinci fıkrası şöyledir:

"Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir."

47. Anayasa Mahkemesi, olayların başvuru tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16).

48. Başvurucu, mülkiyet hakkının ihlali iddiası yanında ayrıca adil yargılanma ve yaşam haklarının da ihlal edildiğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte

başvurucunun tapu ile maliki olduğu taşınmaz üzerinde bulunan konutunun madencilik faaliyetleri sebebiyle kullanılamaz duruma geldiği hâlde tazminat davası açılmaması yönündeki şikâyeti özü itibarıyla mülkiyet hakkını ilgilendirmektedir. Başvuruya konu olayda başvuru konusundaki madencilik faaliyetleri sonucu büyük ölçüde tasman etkisi sebebiyle yıkılarak kullanılamaz hâle geldiği hususunda bir tartışma bulunmamaktadır. Başvurucunun -iddiaya göre- hatalı yürütülen madencilik faaliyeti nedeniyle madeni işleten özel Şirket ile rödövens sözleşmesi yoluyla Şirkete maden işletme iznini verip -iddiaya göre- denetim ve gözetim görevini yerine getirmeyen TTK aleyhine açtığı tazminat davası derece mahkemelerince işin esasını incelenmeden sadece 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrasının "*Bu Kanuna göre tespit ve tescil edilen taşınmaz malların sahipleri; ... maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep edemezler.*" hükmüne göre reddedilmiştir. Anılan hüküm bir taşınmazın madencilik faaliyetleri nedeniyle zarar görmesi nedeniyle açılacak tazminat davalarında mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasının esasını incelenmesini ve giderim sağlanmasını engellediğinden başvuru konusunun iddialarının Anayasa'nın 35. maddesinde düzenlenen mülkiyet hakkıyla bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde güvence altına alınan etkili başvuru hakkı kapsamında değerlendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

49. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan mülkiyet hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

50. Anayasa'nın 35. maddesiyle güvenceye bağlanan mülkiyet hakkı, ekonomik değer ifade eden ve parayla değerlendirilebilen her türlü mal varlığı hakkını

kapsamaktadır (AYM, E.2015/39, K.2015/62, 1/7/2015, § 20). Somut olayda başvuruya konu taşınmazın başvuru adına tapuya tescil edildiği ve üzerindeki konutun da başvurucuya ait olduğu hususunda bir tereddüt bulunmamaktadır. Dolayısıyla başvuru Anayasa'nın 35. maddesi anlamında mülkünün mevcut olduğu açıktır.

a. Genel İlkeler

51. Etkili başvuru hakkı anayasal bir hakkının ihlal edildiğini ileri süren herkese hakkın niteliğine uygun olarak iddialarını inceleyebileceği makul, erişilebilir, ihlalin gerçekleşmesini veya sürmesini engellemeye ya da sonuçlarını ortadan kaldırmaya (yeterli giderim sağlama) elverişli idari ve yargısal yollara başvuruda bulunabilme imkânı sağlanması olarak tanımlanabilir (Y.T. [GK], B. No: 2016/22418, 30/5/2019, § 47; *Murat Haliç*, B. No: 2017/24356, 8/7/2020, § 44).

52. Öte yandan şikâyetlerin esasının incelenmesine imkân sağlayan ve gerektiğinde uygun bir telafi yöntemi sunan etkili hukuk yollarının olması ilgililere etkili başvuru hakkının sağlanmasının bir gereğidir. Buna göre kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesi amacıyla öngörülen yargı yollarının mevzuatta yer alması yalnız başına yeterli olmayıp bu yolun aynı zamanda pratikte de başarı şansı sunması gerekir. Söz konusu yola başvurulabilmesi için öngörülen koşullar somut olaylara tatbik edilirken dayanak işlem, eylem ya da ihmallerden kaynaklanan savunulabilir nitelikteki iddiaların bu doğrultuda geniş şekilde değerlendirilmesi, koşulların oluşmadığı sonucuna ulaşılması durumunda ise bu durumun yargı makamları tarafından ilgili ve yeterli gerekçelerle açıklanması gerekir (*İlhan Gökhan*, B. No: 2017/27957, 9/9/2020, §§ 47, 49).

53. Anayasa'nın "*Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi*" kenar başlıklı 168. maddesine göre madenler de dâhil "[t]abii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletmesinin, Devletin

gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir." Dolayısıyla devlet, hüküm ve tasarrufu altında olan madenleri kendisi arayıp işletebileceği gibi bu hakkı gerçek ve tüzel kişilere de devredebilir. Bununla birlikte anılan hak devredilse bile devletin uyulması gereken şartları belirleme gözetim ve denetim yükümlülüğü devam etmektedir. Bu yükümlülüğün usul ve esasları kanunla düzenlenir.

54. Öte yandan Anayasa'nın 56. maddesinde "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir." denildikten sonra "Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ... ödevidir." hükmüne yer verilmiştir. Madencilik faaliyetleri, sağladığı ekonomik yararlar yanında çeşitli çevresel sorunlara da yol açar. Bunların başında tasman gelir. Tasman; yeryüzünde doğal eğiminin değişmesine, böylelikle aşınma, taşınma, heyelan, göçük gibi olayların meydana gelmesine neden olabilir. Dolayısıyla gerek devlet tarafından gerek devletin izni ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen madencilik faaliyetleri sırasında tasman etkisiyle çevrenin zarar görmemesi için gerekli tedbirleri almak devletin anayasal görevidir.

55. Bunun yanında yerleşim yerlerinin altında ya da yakınında madencilik faaliyeti yapılması, tasman etkisini çevrecilik faaliyeti yanında ayrıca daha da önemli hâle getirir. Böyle bir durumda kişilerin hayatı, sağlığı ve başta taşınmazları olmak üzere malları doğrudan etkilenebilir. Anayasa'nın 35. maddesinde "*Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.*" hükmüne yer verilerek mülkiyet hakkı güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 5. maddesi ise insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamayı devletin temel amaç ve görevleri arasında saymıştır. Mülkiyet hakkının etkili bir şekilde korunabilmesi yalnızca devletin bu haklara müdahaleden kaçınmasıyla sağlanamaz. Anayasa'nın 5. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde 35. maddesi uyarınca devletin pozitif yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bu pozitif

yükümlülükler kimi durumlarda özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar da dâhil olmak üzere söz konusu temel hakların korunması için belirli tedbirlerin alınmasını gerektirmektedir (AYM, E.2019/40, K.2020/40, 17/7/2020, § 37; AYM, E.2019/11, K.2019/86, 14/11/2019, § 13; *Türkiye Emekliler Derneği*, B. No: 2012/1035, 17/7/2014, §§ 34-38; *Eyyüp Boynukara*, B. No: 2013/7842, 17/2/2016, §§ 39-41; *Osmanoğlu İnşaat Eğitim Gıda Temizlik Hizmetleri Petrol Ürünleri Sanayi Ticaret Limitet Şirketi*, B. No: 2014/8649, 15/2/2017, § 43).

56. Devletin pozitif yükümlülükleri nedeniyle mülkiyet hakkı bakımından koruyucu ve düzeltici bazı önlemler alması gerekmektedir. Koruyucu önlemler mülkiyete müdahale edilmesini önleyici; düzeltici önlemler ise müdahalenin etkilerini giderici, diğer bir ifadeyle telafi edici yasal, idari ve fiilî tedbirleri kapsamaktadır. Mülkiyet hakkına müdahalenin malik üzerinde doğurduğu olumsuz sonuçların mümkünse eski hâle döndürülmesi, mümkün değilse malikin zarar ve kayıplarının telafi edilmesini sağlayan idari veya yargısal birtakım hukuki mekanizmaların oluşturulması devletin pozitif yükümlülüklerinin bir gereğidir (*Osmanoğlu İnşaat Eğitim Gıda Temizlik Hizmetleri A.Ş.*, B. No: 2014/8649, 15/2/2017, § 46, 48).

57. Dolayısıyla devletin özellikle yerleşim yerlerinin altında ya da yakınında madencilik faaliyeti yapılması hâlinde tasman etkisiyle kişilerin yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı yanında mülkiyet hakkının zarar görmemesi için gerekli tedbirleri alma şeklinde pozitif yükümlülüğü bulunmaktadır.

58. Tüm bu anayasal kurallar birlikte değerlendirildiğinde devlet bir taraftan Anayasa'nın 168. maddesi uyarınca doğrudan kendisi madenleri arayıp işletme ya da bu hakkı gerçek veya tüzel kişilere devretme salahiyetine sahipken diğer taraftan Anayasa'nın 56. maddesi uyarınca sağlıklı ve dengeli çevrede yaşama hakkı, 5. ve 17. maddeleri uyarınca yaşam hakkı ile maddi ve manevi varlığını

koruma ve geliştirme hakkı, 5. ve 35. maddeleri uyarınca mülkiyet hakkını koruyacak tedbirleri almak yükümlülüğü altındadır.

59. Devletin temel hak ve özgürlükler ile ilgili anılan yükümlülüklerini ihlal ettiğini, -maden aranması ve işletilmesi hakkının devredildiği durumlarda- ayrıca üçüncü kişilerin söz konusu haklara zarar verdiğini savunulabilir şekilde iddia eden herkese yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının, diğer bir ifadeyle etkili başvuru hakkının sağlanması ise Anayasa'nın 40. maddesinin gereğidir.

b. İlkelerin Olaya Uygulanması

60. Başvuru konusu taşınmazın da bulunduğu *Havza-i Fahmiye*'de taş kömürü 19. yüzyılın başlarında bulunmuş, ortalarında ise madencilik faaliyetine başlanmıştır. Havzanın sınırları Osmanlı döneminde Tezkere-i Samiyye ile belirlenmiş, Cumhuriyet döneminde ise Bakanlar Kurulu kararıyla bu alan genişletilmiştir. Her iki dönemde de havza içindeki taşınmazlar kamu malı sayılmış ve buradaki taşınmazların kazandırıcı zamanaşımı ile edinilmesi yasaklanmıştır.

61. Bununla birlikte havza üzerinde yerleşim engellenememiş, madencilik faaliyetleri ile birlikte havzada fiilî yerleşim de başlamış ve gittikçe genişlemiştir. Bu fiilî durumun ortaya çıkardığı sorunları gidermek için 1986 tarihinde çıkarılan 3303 sayılı Kanun ile havza içindeki taşınmazların zilyetleri adına tesciline imkân sağlanmış ancak Kanun'un 3. maddesinde bu şekilde tescil ve tespit edilen taşınmazların maliklerinin maden işletmeciliği sebebiyle meydana gelen zararlardan dolayı bir hak ve tazminat talep edemeyecekleri hükme bağlanmıştır. Bu kısıtlamanın gerekçesi olarak da Anayasa'nın 166. maddesi uyarınca devletin hüküm ve tasarrufu altında olan madenlerin bulunduğu havza üzerinde bireylere mülkiyet hakkı tanımak suretiyle devletin *fedakârlık* gösterdiği ve onların mağduriyetlerini giderdiği, dolayısıyla madencilik

faaliyetleri sonucu doğan zararlar nedeniyle bireylerin de bir hak talep etmelerinin hakkaniyete uygun olmayacağı gösterilmiştir.

62. Bu arada yerleşim birimlerinin altındaki ve yakınındaki madencilik faaliyetlerine gerek TTK gerek maden işletme hakkını devralan üçüncü kişiler tarafından devam edilmiştir. 19. yüzyıldan beri havzadaki taş kömürü madenciliği sürdürülmekte olup yoğun madencilik faaliyetleri sonucunda yer üstünde geniş alanları etkileyen yer yer aşınma, taşınma, heyelan, göçük ve çökmeler meydana gelmektedir. Havza üzerinde yerleşim birimlerinin olması ise bu olaylar nedeniyle ortaya çıkan tehlikeyi daha da artırmaktadır. Yürütülen madencilik faaliyetlerinin tasman etkisiyle meydana gelen aşınma, taşınma, heyelan, göçük ve çökmeler 3303 sayılı Kanun uyarınca zilyetleri adına tescil edilen havza içindeki taşınmazlara da zarar vermekte ancak Kanun'un 3. maddesinin yukarıda belirtilen hükmü nedeniyle bunların maliklerinin uğradığı zararlar kamu makamları ve işletme hakkını devralan üçüncü kişiler tarafından karşılanmamakta ve bunlar aleyhine açılan davalar için esası incelenmeksizin aynı hüküm nedeniyle reddedilmektedir.

63. Yukarıda da açıklandığı üzere Anayasa'nın 168. maddesi uyarınca madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır ve devlet bunları arayıp işletebileceği gibi bu hakkını üçüncü kişilere de devredebilir. Devlet, maden havzalarında maden arama ve işletme faaliyeti icra edilmesini gerekli görebileceği gibi bu faaliyetlerin icra edildiği taşınmazlar üzerinde yerleşim yapılmasını da mümkün kılabilir. Bununla birlikte devletin fiilî durumdan kaynaklanan sorunları çözmek amacıyla taş kömürü madeninin bulunduğu havzadaki kamu malı niteliğindeki taşınmazlar üzerinde bireylere mülkiyet hakkı tanıyarak onlara menfaat temin etmesi, onun aynı bireylere karşı Anayasa'nın 5. ve 35. maddelerinden kaynaklanan mülkiyet hakkından etkili bir şekilde yararlanmalarını temin için gerekli tedbirleri alma yükümlülüğünü ortadan kaldırmamaktadır. Sonuç olarak devletin yer altı madenciliği gibi tehlike arz eden bir faaliyetin yürütüldüğü havzada yapılaşmaya izin verip en azından engel olmayıp sonrasında sırf

bireylere menfaat temin ettiği gerekçesiyle anayasal yükümlülüklerini yerine getirmemesi kabul edilemez.

64. Nitekim bireysel başvuruya konu aynı havza içinde yer alan Ereğli kömür havzası kapsamında çevre ile ilgili bazı yükümlülüklerden TTK'ya muaf tutan kuralı inceleyen Anayasa Mahkemesi daha önce verdiği bir kararında (E.2011/110, K.2012/79, 24/05/2012) madencilik faaliyetleri ile Anayasa'nın 56. maddesi kapsamında devlete yüklenen yükümlülükler arasında bağlantı kurduktan sonra şu değerlendirmede bulunmuştur:

*"Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı, getirilecek kuralın, ekonomik, bürokratik ve fiili yükümlülüklerle yol açacağı ve üretim faaliyetlerinin etkileneceği gerekçeleriyle vazgeçilecek haklardan değildir. İnsanın, toplumun ve çevrenin varlık, sağlık ve güvenliği ile bu konuda Anayasa'nın Devlet'e yüklediği görev göz önünde bulundurulduğunda, itiraz konusu ibare ile Ereğli Kömür Havzasındaki **Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun yürüteceği taşkömürü faaliyetlerinin Maden Kanunu'nun 7. maddesine tabi olmaması kabul edilemez.**"*

65. Kaldı ki gerek Anayasa Mahkemesi gerekse de AİHM gecekondular veya diğer ruhsatsız yapılar bakımından bile idari makamların uzun süre (10 yılı aşan süreler gibi) hareketsiz kalmaları durumunda -binanın üzerinde olduğu arazi mülk kabul edilmemekle birlikte- binanın kullanımının mülk teşkil ettiği ve böyle bir binanın yıkılması durumunda hiçbir tazminat ödenmemesi hâlinde bütün külfetin başvurucuya yüklenmesinin ölçüsüz olduğu gerekçesiyle mülkiyet hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir (*Rifat Algan*, B. No: 2014/19138, 22/2/2018; *İrfan Öztekin*, B. No: 2014/19140, 5/12/2017; *Keriman Tekin ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 22035/10, 15/11/2016; *Kaya/Türkiye*, B. No: 28106/10, 10/11/2020).

66. Bu çerçevede başvurucunun konutunda meydana gelen zarar nedeniyle mülkiyet hakkının devlet ya da üçüncü kişiler tarafından madencilik faaliyetleri

sırasında ihlal edildiği iddialarının esasını inceletme ve zararlarını giderme imkânı sunan etkili bir hukuk yolunun bulunması Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesindeki etkili başvuru hakkının gereği olarak görülmelidir.

67. Bununla birlikte her ne kadar 11/1/2011 tarihli ve 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu hükümleri çerçevesinde madencilik faaliyetlerinden kaynaklanan zararların karşılanmasına ilişkin genel kurallar mevcut ise de 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesi şeklen var olan dava yolunutaş kömürü havzası yönünden etkisiz hâle getirmekte, derece mahkemeleri işin esasını incelemeyen davaları kategorik olarak reddetmektedir.

68. Somut olayda da başvurucunun mülkiyet hakkı kapsamında yer alan konutu madencilik faaliyetleri sonucu büyük ölçüde tasman etkisi sebebiyle yıkılarak kullanılamaz hâle gelmiştir. Başvurucunun -iddiaya göre- kusurlu yürütülen madencilik faaliyeti nedeniyle madeni işleten özel Şirket ile rödövens sözleşmesi ile Şirkete maden işletme iznini verip -iddiaya göre- denetim ve gözetim görevini yerine yetirmeyen TTK aleyhine açtığı tazminat davası derece mahkemelerince işin esasını incelenmeden sadece 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesinin birinci fıkrası uyarınca reddedilmiştir. Davada söz konusu taşınmazın başvurucuya ait olduğu ve bu taşınmazın 3303 sayılı Kanun kapsamında kaldığı tartışmasızdır. Öte yandan bilirkişi raporuna göre taşınmazın üzerindeki başvurucuya ait konutun iki katlı kârgir tarzda inşa edildiği ve bunun 1975 yılında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bilirkişi raporunda ayrıca dava konusu alanın mevcut imar planına göre üç katlı konut yapılaşması alanı olarak gösterildiği, önceki planda da benzer bir durumun söz konusu olduğu açıklanmıştır. Dolayısıyla başvurucunun kendi taşınmazı üzerindeki imar planına uygun bir yapı, madencilik faaliyeti kapsamında büyük ölçüde (%85) tasman etkisinden dolayı yıkılmıştır.

69. Diğer taraftan somut olayda başvuru hem TTK'nın hem de özel Şirketin kusurlarından dolayı zararın meydana geldiğini ileri sürmektedir. Ancak 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesi kategorik olarak kusurlu-kusursuz sorumluluk ayrımı yapmaksızın hiçbir tazminat davası açılmayacağını düzenlemektedir. Bu sebeple gerek ilk derece mahkemesi gerek Yargıtay Dairesi zararın madencilik faaliyeti sırasında TTK'nın veya özel Şirketin kusurlu davranışlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığını irdelememişlerdir.

70. Sonuç olarak mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasının esasının incelenmesi ve giderim sağlanmasını engelleyen kanun hükmü nedeniyle Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

71. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvuru hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

“(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvuru lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir.”

72. Başvuru, yeniden yargılama yapılması veya maddi tazminat ödenmesi talebinde bulunmuştur.

73. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Doğan* ([GK], B. No: 2014/8875, 7/6/2018) kararında ihlal sonucuna varıldığında ihlalin nasıl ortadan kaldırılacağı hususunda genel ilkeler belirlenmiştir. Anayasa Mahkemesi diğer bir kararında ise bu ilkelerle birlikte ihlal kararının yerine getirilmemesinin sonuçlarına da değinmiş ve bu durumun ihlalin devamı anlamına geleceği gibi ilgili hakkın ikinci kez ihlal edilmesiyle sonuçlanacağına da işaret etmiştir (*Aligl Alkaya ve diğerleri (2)*, B. No: 2016/12506, 7/11/2019).

74. Bireysel başvuru kapsamında bir temel hakkın ihlal edildiğine karar verildiği takdirde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırıldığından söz edilebilmesi için temel kural, mümkün olduğunca eski hâle getirmenin yani ihlalden önceki duruma dönülmesinin sağlanmasıdır. Bunun için ise öncelikle ihlalin kaynağı belirlenerek devam eden ihlalin durdurulması, ihlale neden olan karar veya işlemin ve bunların yol açtığı sonuçların ortadan kaldırılması, varsa ihlalin sebep olduğu maddi ve manevi zararların giderilmesi, ayrıca bu bağlamda uygun görülen diğer tedbirlerin alınması gerekmektedir (*Mehmet Doğan*, §§ 55, 57).

75. İhlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hkmedilmeden önce ihlalin kaynağının belirlenmesi gerekir. Buna göre ihlal; idari eylem ve işlemler, yargısal işlemler veya yasama işlemlerinden kaynaklanabilir. İhlalin kaynağının belirlenmesi uygun giderim yolunun belirlenebilmesi bakımından önem taşımaktadır (*Mehmet Doğan*, § 57).

76. İhlal, idari makamların veya derece mahkemelerinin Anayasa'ya uygun yorum yapmalarına imkân vermeyecek açıklıktaki bir kanun hükmünü uygulamaları veya kanundaki belirsizlikler sebebiyle ortaya çıkmışsa bu ihlal kanunun uygulanmasından değil doğrudan kanundan kaynaklanmaktadır. Bu durumda söz konusu ihlalin bütün sonuçlarıyla giderilebildiğinden söz edilebilmesi için ancak ihlale yol açan kanun hükmünün ortadan kaldırılması veya ilgili hükmün yeni ihlallere yol ağılmayacak bir şekilde değiştirilmesi ya da

yeni ihlallere yol açılmasının önüne geçilmesi için belirsizliğin giderilmesi suretiyle giderilebilir (*Süleyman Başmeydan*, B. No: 2015/6164, 20/6/2019, § 70).

77. Başvuruya konu olayda Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının ihlal edildiği ve ihlalin doğrudan 3303 sayılı Kanun'un 3. maddesinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

78. İlgili Kanun hükmü hâlen yürürlükte olduğuna göre yeniden yargılama mağduriyetin giderilmesi için uygun bir yol olmayacaktır. İhlalin giderilebilmesi ve benzeri yeni ihlallerin önüne geçilebilmesi için ihlale yol açan Kanun hükmünün gözden geçirilmesi konusunda ise takdir yetkisi yasama organına aittir. Önemli ölçüde tehlike arz eden bir faaliyet olan madencilik sebebiyle kategorik olarak hiçbir durumda tazminat talep edilmemesine yol açan söz konusu kanun hükmünün yukarıdaki anayasal ilkeler çerçevesinde gözden geçirilmesi bir düzenleme ile ihlalin giderimi bakımından büyük bir önem taşımaktadır. Bu çerçevede yukarıda değinilen anayasal ilkeler, uluslararası hukuk belgeleri ve yargı organlarının kararları ile karşılaştırmalı hukuk örnekleri dikkate alınarak yapılacak bir düzenleme benzeri ihlallerin de önüne geçerek bireysel başvurunun amacı ve işlevine de uygun olacağından kararın bir örneğinin bilgi ve takdiri için yasama organına gönderilmesi gerekir.

79. Diğer taraftan kararın bir örneğinin yasama organına gönderilmesi somut başvuru bağlamında başvurucunun ihlalden kaynaklanan mağduriyetini bütünüyle gidermemektedir. Buna göre ihlalin sonuçlarına ilişkin *eski hâle getirme* kuralı çerçevesinde başvurucunun varsa maddi ve manevi zararlarının da giderilmesi gerekmektedir. Başvurucunun da aralarında olduğu bu durumda olan kişiler yönünden tazminat hükümlerine ilişkin düzenleme yapılması hususunda keyfiyetin TBMM'ye bildirilmesi gerekir. Ancak makul bir süre içinde böyle bir düzenleme yapılmaması durumunda başvurucunun Anayasa

Mahkemesinden maddi ve manevi zararlarını talep edebileceği ayrıca belirtilmelidir.

80. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 257,50 TL harç ve 3.600 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 3.857,50 TL tutarındaki yargılama giderinin başvurucuya ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

- A.** Mülkiyet hakkı bağlamında etkili başvuru hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,
- B.** Anayasa'nın 35. maddesinde güvence altına alınan mülkiyet hakkı ile bağlantılı olarak Anayasa'nın 40. maddesinde düzenlenen etkili başvuru hakkının İHLAL EDİLDİĞİNE,
- C.** Yapısal sorunun çözümü için keyfiyetin Türkiye Büyük Millet Meclisine BİLDİRİLMESİNE,
- D.** Başvurucunun tazminat talebinin REDDİNE,
- E.** 257,50 TL harç ve 3.600 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 3.857,50 TL yargılama giderinin başvurucuya ÖDENMESİNE,
- F.** Ödemenin, kararın tebliğini takiben başvurucunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına; ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal faiz UYGULANMASINA,
- G.** Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 29/12/2020 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.